

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ (ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»

*(для студентів денної та заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Туризм»)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Організація туризму (організація екскурсійної діяльності)» (для студентів денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Туризм») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. М. М. Покогодна. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 34 с.

Укладач канд. географ. наук **М. М. Покогодна**

Рецензент **В. В. Абрамов**, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства,
протокол № 1 від 30.08.2017 р.*

ЗМІСТ

1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2 ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	5
3 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
4 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ, ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	7
5 ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ.....	25
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТОК А.....	33

1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Організація екскурсійної діяльності» є одним з професійно-орієнтованих курсів програми підготовки фахівців, який займає провідне місце в ряду спеціалізованих дисциплін оскільки практично жодна подорож не обходиться без здійснення екскурсійної діяльності. Таким чином, екскурсійна діяльність фактично стає четвертим стовпом туристського продукту, що підтверджується і українським законодавством згідно з положеннями якого її віднесено до когорти характерних туристичних послуг. Про це свідчать і тенденції розвитку міжнародного туризму: саме пізнавальний туризм стає дедалі популярнішим і користується самим високим попитом серед туристів багатьох держав світу. Крім того, організація екскурсій – самостійний вид достатньо прибуткової діяльності підприємства. Ознайомлення приїжджих гостей з культурною і природною спадщиною певних туристських destinations здебільшого проходить шляхом організації тематичних екскурсійних програм. Фактично, саме екскурсивод, гід, постає тією важливою фігурою завдяки якій буде сформоване остаточне враження про відвідувану місцевість, саме він є послом та обличчям своєї країни від вмілих дій якого залежатиме думка відвідувачів та їхнє рішення щодо повторного приїзду та надання рекомендацій – найкращою рекламою в туризмі.

Тому ознайомлення з основами екскурсійної справи є важливою складовою підготовки фахівців і відповідає сучасним запитам і тенденціям розвитку галузі.

Об'єктом вивчення дисципліни є екскурсія як одна з форм туристських послуг.

Предметом вивчення дисципліни є технологія і організації надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах.

Мета дисципліни полягає у засвоєнні теоретичних та надбанні практичних навичок з основ екскурсійного обслуговування.

Завдання:

- засвоєння основ екскурсійної теорії;
- оволодіння основними прийомами екскурсійної методики;
- надбання практичних навичок в розробці та проведенні екскурсій.

Під час вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- основні поняття та терміни екскурсійної теорії;
- функції та ознаки екскурсії;
- класифікацію екскурсій;
- особливості показу і розповіді на екскурсії;
- етапи підготовки нової екскурсії.

Вміти:

– проектувати процес обслуговування туристів за окремими етапами надання послуги, використовуючи існуючі технології.

– розробляти різні види екскурсій з урахуванням пізнавальних потреб індивіда на підставі знань екскурсійних ресурсів рекреаційного комплексу,

культури, релігії рекреанта, існуючих технологій розробки екскурсійної програми

- контролювати дотримання програм перебування, протокольних заходів, правильність оформлення турдокументації, правильність бронювання й оформлення послуг.

- працювати в складі творчої групи над створенням нової екскурсії;

- застосовувати окремі методичні прийоми ведення екскурсії;

- застосовувати техніку ведення екскурсії.

Мати компетентності:

- здатність взаємодіяти в вітчизняними та іноземними клієнтами екскурсійного бюро;

- здатність організовувати процес екскурсійного обслуговування туристів і екскурсантів;

- здатність розробляти та проводити різні види екскурсій;

- здатність проводити країнознавчі та красзнавчі дослідження щодо умов розвитку туризму на визначеній території;

- здатність розроблювати та проводити ефективну продуктову, цінову, збутову політику туристичних підприємств;

- здатність надавати вичерпну інформацію існуючим і потенційним туристами.

2 ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Головною метою роботи студентів є систематизація теоретичних знань та опанування практичних навичок щодо технології та основних функціональних напрямків робіт з організації екскурсійного обслуговування на туристичних підприємствах.

Вивчення дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» складається з підготовки до лекцій, семінарських та практичних занять, згідно з програмою курсу, тематикою практичних занять. Крім того, методичні рекомендації можуть бути використані для самостійної роботи студентів, підготовки до поточного та семестрового контролю, підготовки матеріалів для написання рефератів з дисципліни.

Робота по вивченню дисципліни складається з прослуховування лекцій на яких розглядаються базові та проблемні питання курсу, роботи на практичних заняттях, самостійної роботи студентів у дистанційному курсі.

Аудиторна робота включає вивчення питань під час лекцій, проведення практичних, семінарських занять, індивідуальних консультацій з викладачем, виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

Самостійна робота з дисципліни включає такі форми:

- опрацювання лекційного матеріалу;

- підготовка до практичних занять;

- підготовка до поточного контролю;

- підготовка до проведення пробної екскурсії.

Форми контролю. Для проведення поточного контролю знань використовуються такі форми контролю:

- письмове опитування;
- усне опитування;
- тестовий контроль;
- виконання завдань в дистанційному курсі;
- виконання індивідуального завдання – «Розробка однієї з підтем екскурсії»;
- проведення пробної екскурсії;
- підсумковий контроль – письмовий іспит.

3 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістові модулі та теми	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	лаб	пр/сем	срс		лек	лаб	пр/сем	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
МОДУЛЬ 1 Організація туризму (організація екскурсійної діяльності)										
Змістовий модуль 1 Екскурсійна теорія та організація надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах										
Тема 1 Основи екскурсознавства.	8	2	-	2	4	9	1	-	-	8
Тема 2 Організація екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах.	8	2	-	2	4	13	1	-	2	10
Тема 3 Екскурсійна теорія: сутність екскурсії та класифікація екскурсій.	14	2	-	6	6	15	1	-	2	12
Разом за ЗМ 1	30	6	-	10	14	37	3	-	4	30
Змістовий модуль 2 Екскурсійна методика										
Тема 4 Технологія підготовки нової екскурсії. Етапи підготовки нової екскурсії.	16	4	-	6	6	18	2	-	4	12
Тема 5 Методичні прийоми ведення екскурсії.	14	2	-	6	6	16	2	-	2	12

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 6 Техніка ведення екскурсії.	14	2	-	6	6	14	2	-	2	10
Разом за ЗМ 2	44	8	-	18	18	48	6	-	8	34
Змістовий модуль 3 Практика надання екскурсійних послуг										
Тема 7 Професійна майстерність екскурсовода.	26	2	-	4	11	13	1	-	2	10
Тема 8 Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування.	26	2	-	4	11	10	-	-	-	10
Разом за ЗМ 3	52	4		8	22	21	1	-	2	18
Індивідуальне завдання КР										
Контрольна робота (КР)	18	-	-	-	18	18	-	-	-	18
Разом	126	18	-	36	72	126	10	-	14	102

4 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОПРАЦЮВАННЯ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ, ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

У системі різних форм навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах особливе місце належить лекції, коли викладач подає студентові основну інформацію, навчає студента думати, аналізувати, допомагає опанувати ключові знання, спрямовує його самостійну роботу.

Робота студента по опануванню дисципліни починається з прослуховування лекції. Конспект лекції – це короткий тезисний запис головних положень матеріалу, що вивчається. Складання та вивчення конспекту – перший етап самостійної роботи студента над вивченням теми чи розділу. Конспект допомагає у виконанні практичних завдань, вказує напрямок і обсяг самостійної роботи з інформаційними джерелами, у підготовці до підсумкового та модульного контролю.

Готуючись до лекції, студент повинен також опрацювати матеріал конспекту лекцій з дисципліни, матеріал рекомендованих підручників та навчальних посібників, інших інформаційних джерел. На лекціях висвітлюються лише основні теоретичні положення та найбільш актуальні проблеми, тому більшість питань виноситься на самостійне опрацювання. Контроль за виконанням цієї підготовки здійснюється викладачем на кожному лекційному занятті шляхом індивідуального усного або загального письмового опитування студентів за питаннями наведеними наприкінці кожної теми.

Змістовий модуль 1 Екскурсійна теорія та організація надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах

Тема 1 Основи екскурsoзнавства

Екскурsoзнавство як науковий напрям та навчальна дисципліна. Поняття екскурsoзнавства як трьох взаємозв'язаних елементів: теорія, методика, практика. Сутність і завдання екскурсійної теорії. Поняття екскурсійної теорії як комплексу поглядів, ідей, положень, які лежать в основі екскурсійної роботи всіх туристсько-екскурсійних установ. Значення і сутність екскурсійної методики. Практика ведення екскурсій.

Ключові слова та поняття теми

- Екскурsoзнавство.
- Екскурsoлогія.
- Екскурсійна методика.
- Екскурсійна теорія.
- Екскурсійна практика.
- Екскурсійні послуги.
- Організація екскурсійного обслуговування.
- Екскурсія як самостійна послуга туристсько-екскурсійного підприємства.
- Шляхова екскурсійна інформація.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «екскурsoзнавство».
2. Сутність і значення екскурсійної теорії.
3. Сутність і значення екскурсійної методики.
4. Значення екскурсійної практики в розвитку екскурsoзнавства.
5. Порівняйте сутність понять «екскурsoзнавство» та «екскурsoлогія».

Практичне заняття та самостійна робота за темою 1 «Історія екскурсійної справи»

1. Зародження екскурсійної діяльності на українських землях.
  - 1.1 Зародження екскурсійних товариств.
  - 1.2 Перше бюро подорожей та екскурсій.
  - 1.3 Екскурсійна діяльність у період Української революції (1917–1920 рр.).
  - 1.4 Підготовка кадрів екскурsoводів у дорадянський період.
2. Екскурсійна діяльність в Україні в 20–30-х роках ХХ століття.
  - 2.1 Створення та розвиток системи екскурсійних закладів.
  - 2.2 Діяльність системи екскурсійних закладів.
  - 2.3 Екскурсійна діяльність навчальних закладів.
  - 2.4 Екскурсійна діяльність наукових установ.

3. Екскурсія як засіб ідейно-політичного виховання в радянській Україні.
  - 3.1 Екскурсійна діяльність у світлі урядово-партійних рішень.
  - 3.2 Виховання радянської молоді засобами туризму та екскурсій.
  - 3.3 Екскурсійна справа в діяльності профспілок.
4. Екскурсійна діяльність в сучасній Україні.
  - 4.1 Види діючих туристсько-екскурсійних організацій.
  - 4.2 Діяльність Всеукраїнської асоціації гідів.
  - 4.3 Розвиток екскурсійної діяльності в регіонах держави.

Самостійна робота студентів по цій темі полягає у підготовці відповідей на зазначені питання за наведеними в даному виданні основними та додатковими літературними джерелами.

Тема 2 Організація екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах

Види туристсько-екскурсійних організацій в залежності від їх спеціалізації, відношення до споживачів і виконавців екскурсійних послуг, від обсягу структури і видів комерційної діяльності. Види екскурсійних послуг. Організація надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах. Схема організації надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах: дослідження ринку екскурсійних послуг (особливості екскурсійного маркетингу), створення екскурсій, підготовка екскурсовода, реклама, комунікаційна діяльність, екскурсійне обслуговування, особливості менеджменту екскурсійної діяльності. Забезпечення безпеки екскурсантів. Підвищення ефективності надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах. Нормативно-правова база екскурсійної діяльності в Україні (Закони, Стандарти, Положення).

Ключові слова та поняття теми

- Екскурсійні послуги.
- Організація екскурсійного обслуговування.
- Екскурсія як самостійна послуга туристсько-екскурсійного підприємства.
  - Шляхова екскурсійна інформація. Асортимент екскурсій.
  - Безпека екскурсантів.
  - Маркетинг екскурсійний.
  - Менеджмент екскурсійної діяльності.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю «екскурсійна послуга».
2. Назвіть форми організації екскурсійного обслуговування.
3. Визначте сутність циклового екскурсійного обслуговування.

4. Які існують варіанти надання екскурсійних послуг під час споживання турпродуктів?
5. Дайте визначення поняттю «шляхова екскурсійна інформація». Коли її використовують?
6. Назвіть чотири різновиди організацій, які функціонують на ринку надання екскурсійних послуг.
7. Перелічіть види робіт, які виконують туристсько-екскурсійні підприємства.
8. Назвіть функціональні напрями роботи з організації надання екскурсійних послуг на туристському підприємстві.
9. Охарактеризуйте значення та особливості застосування екскурсійного маркетингу на туристсько-екскурсійних підприємствах.
10. У чому полягає комунікаційна діяльність туристсько-екскурсійних підприємств?
11. Які пункти включає договір на екскурсійне обслуговування?
12. Які вимоги потрібно враховувати під час вибору постачальників екскурсійних послуг?
13. Охарактеризуйте головні положення договору з автотранспортним підприємством.
14. У чому полягає менеджмент екскурсійної діяльності? Охарактеризуйте його функції.
15. Від яких складових залежить якість екскурсійного обслуговування?
16. Назвіть головні фактори небезпеки під час здійснення екскурсійного обслуговування та заходи їх уникнення.
17. Перелічіть напрями підвищення ефективності роботи туристсько-екскурсійних підприємств.

*Практичне заняття та самостійна робота за темою 2.
«Нормативно-правова база екскурсійної діяльності»*

1. Закон України «Про туризм»

Стаття 5. Учасники відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності

Стаття 13. Безпека в галузі туризму

Стаття 16. Страхування туристів при здійсненні туристичних поїздок

Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг

Стаття 21. Договір на екскурсійне обслуговування

Стаття 23. Ваучер

Стаття 24. Права та обов'язки суб'єктів туристичної діяльності

Стаття 25. Права та обов'язки туристів і

Стаття 26. Професійна підготовка фахівців у галузі туризму

2. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу та внесених в нього кваліфікаційних вимог до екскурсоловів.

3. Міждержавний стандарти СНД

3.1 Межгосударственный стандарт СНД «Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг ГОСТ 28681. 1-95 (п. 5.8.3. «Проектирование услуги экскурсия»).

3.2 Межгосударственный стандарт СНД «Туристско-экскурсионное обслуживание. Общие требования. ГОСТ 28681. 2-95» (все).

3.3 Межгосударственный стандарт СНД «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов. ГОСТ 28681. 3-95» (все).

4. Національний стандарт EN 15565:2008 «Вимоги до забезпечення професійної підготовки гідів і кваліфікаційних програм» («Tourist services – Requirements for the provision of professional tourist guide training and qualification programmes»).

У 2016 р. цей стандарт було введено в дію (Наказ від 11 серпня 2016 р. № 236 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування нормативних документів України»).

5. Хартія якості Федерації Європейських гідів.

6. Етичний кодекс Європейських гідів.

Самостійна робота студентів за цією темою полягає у підготовці відповідей на зазначені питання за наведеними в даному виданні основними та додатковими літературними джерелами.

Тема 3 Екскурсійна теорія: сутність екскурсії та класифікація екскурсій

Визначення екскурсії. Поняття екскурсії як виду діяльності, як форми пізнання, форми спілкування, як однієї з форм туристських послуг. Основні аспекти екскурсії в практичній діяльності. Особливості екскурсійного процесу.

Функції і ознаки екскурсії. Функції екскурсії: наукової пропаганди, інформаційна, організації дозвілля, формування інтересів, розширення кругозору. Ознаки екскурсії: загальні і специфічні.

Класифікація екскурсій. Класифікація екскурсій за змістом (тематичні і оглядові), складом і кількістю учасників, за місцем проведення, за способом переміщення, за тривалістю, за формою проведення. Екскурсійний процес. Екскурсійний метод.

Ключові слова та поняття теми

- Екскурсія.
- Екскурсійний продукт.
- Основний комплекс послуг.
- Додаткові послуги.

- Пакет послуг.
- Програма обслуговування.
- Класифікація екскурсій.
- Екскурсійний процес.
- Екскурсійний метод.

Контрольні питання

1. Дайте визначення екскурсії в загальному розумінні.
2. Дайте визначення екскурсії як виду туристської послуги.
3. В яких ще аспектах можливо розглядати екскурсію?
4. Чому доцільно екскурсію розглядати як комплексний екскурсійний продукт?
5. Назвіть особливості екскурсійного продукту.
6. Чим вирізняються основні й додаткові послуги на екскурсії?
7. Що таке програма екскурсійного обслуговування?
8. Назвіть головні споживчі властивості екскурсійного продукту.
9. Охарактеризуйте загальні вимоги до екскурсійних послуг.
10. Назвіть сім загальних ознак екскурсії.
11. Згадайте специфічні ознаки для автобусних, музейних та виробничих екскурсій.
12. Перелічіть соціально-культурні функції екскурсії.
13. Вкажіть головні принципи екскурсії.
14. Яке значення має класифікація екскурсій?
15. Назвіть основні класифікаційні ознаки екскурсій.
16. Які відмінності між оглядовими й тематичним екскурсіями?
17. На які групи розподіляються тематичні екскурсії?
18. Поясніть схему екскурсійного процесу.
19. Дайте визначення поняттю «екскурсійний метод».
20. Назвіть характеристики екскурсійного метода, які вирізняють його від інших методів пізнання.

Практичне заняття та самостійна робота за темою 3. «Особливі елементи екскурсійної діяльності»

1. Елементи педагогіки в екскурсійній діяльності.
2. Елементи психології в екскурсійній діяльності (психічний стан, відчуття, сприйняття, психологічний клімат, уявлення, мислення, поняття, пам'ять, увага, уява, емоції на екскурсії).
3. Елементи логіки в екскурсійній діяльності.

Самостійна робота студентів по цій темі полягає у підготовці відповідей на зазначені питання за наведеними в даному виданні основними та додатковими літературними джерелами.

Змістовий модуль 2 Екскурсійна методика

Тема 4 Технологія підготовки нової екскурсії. Етапи підготовки нової екскурсії

Технологія підготовки нової екскурсії (15 етапів створення екскурсії). Зміст процесу розробки нової екскурсії. Творча група її склад. Характер роботи. Розподіл і виконання обов'язків членів групи. Термін підготовки екскурсії. Загальна схема екскурсії (вступ, основна частина з розподілом на підтеми, заключна частина).

Підготовчий етап створення нової екскурсії (етапи 1–4): 1. Визначення мети і завдань екскурсії. 2. Вибір теми. Поняття теми і назви екскурсії, різниця між ними. 3. Відбір літератури і складання бібліографії. 4. Визначення інших джерел екскурсійного матеріалу.

Етап безпосередньої розробки екскурсії (етапи 5–13). Етап безпосередньої розробки екскурсії включає етапи з 5 по 13. Сутність значення і методика роботи по етапам: 5. Відбір і вивчення екскурсійних об'єктів. Види екскурсійних об'єктів, методика відбору екскурсійних об'єктів. Поняття про картку об'єкта, методика та порядок створення карток об'єктів; 6. Упорядкування маршруту екскурсії. Види маршрутів. Вимоги до екскурсійного маршруту; 7. Об'їзд або обхід маршруту; 8. Підготовка контрольного тексту екскурсії. Сутність і вимоги до контрольного тексту, його основні відмінні риси; 9. Комплектування «Портфеля екскурсовода». Поняття і значення «портфеля екскурсовода». Методика створення і вимоги до експонатів; 10. Визначення методичних прийомів проведення екскурсії; 11. Визначення техніки ведення екскурсії; 12. Складання методичної розробки екскурсії. Структура методичної розробки. Характеристика окремих частин. Поняття про технологічну карту екскурсії, методика її створення; 13. Складання індивідуального тексту. Сутність і вимоги до індивідуального тексту, його основні відмінні риси.

Заключний етап розробки екскурсії (14–15). Етап 14 – захист екскурсії. Можливі види захисту. Етап 15 – Прийом (здача) екскурсії та затвердження екскурсії. Пакет документів по кожній темі екскурсії.

Ключові слова та поняття теми

- Вступ.
- Основна частина екскурсії.
- Підтема.
- Висновок.
- Підтема екскурсії.
- Композиція екскурсії.
- Мета екскурсії.
- Завдання екскурсії.
- Тема екскурсії.
- Назва екскурсії.

- Екскурсійний об'єкт.
- Картка об'єкта.
- Маршрут екскурсії.
- Контрольний текст екскурсії.
- Індивідуальний текст.
- «Портфель екскурсовода».
- Техніка ведення екскурсії.
- Технологічна карта екскурсії.
- Методична розробка екскурсії.
- Логічний перехід.

Контрольні питання

1. Назвіть три основні етапи в підготовці екскурсії.
2. Охарактеризуйте схему екскурсії.
3. Які частини містить вступ екскурсії?
4. З яких складових складаються висновки до екскурсії?
5. Що таке підтема в екскурсії ?
6. Чим відрізняється назва екскурсії від теми екскурсії?
7. Назвіть види екскурсійних об'єктів.
8. За якими ознаками класифікуються екскурсійні об'єкти?
9. Яку методику використовують для оцінки екскурсійних об'єктів?
10. Назвіть призначення та структуру картки об'єкта.
11. Дайте визначення поняттю «маршрут екскурсії», назвіть вимоги до нього.
12. Назвіть задачі сьомого етапу створення екскурсії – «Об'їзд (обхід) маршруту».
13. Охарактеризуйте різницю між контрольним й індивідуальним текстом.
14. Що таке «портфель екскурсовода»? Які завдання він виконує?
15. Що таке «логічні переходи в екскурсії»? Які їхні різновиди та призначення.
16. Які є групи методичних прийомів, що використовуються на екскурсіях?
17. Що таке методична розробка екскурсії? Яке її призначення та порядок складання?

Практичні заняття та самостійна робота за темами 4, 5, 6

Мета всіх практичних занять по цим темам – надбання практичних навичок з технології розробки нової екскурсії та заповнення необхідної екскурсійної документації.

Завдання:

- освоїти послідовність технологічних етапів створення нової екскурсії;
- опанувати методику дій на кожному з етапів;
- на конкретній підтемі виконати (пройти) всі етапи створення екскурсії та підготувати повний пакет документів та необхідних матеріалів по ній.

В результаті виконання практичних завдань по зазначеним темам студент повинен підготувати одну з підтем екскурсії, і оформити її у вигляді виконаної контрольної роботи.

*Практичне заняття та самостійна робота № 1 за темою 4.
«Технологія виконання 1 і 2 етапів підготовки екскурсії»*

До початку практичного заняття студенти завчасно виконують завдання для самостійної роботи по підготовці огляду існуючої екскурсійної тематики на туристичних підприємствах міста. Тобто, кожен студент знаходить по 3–5 прайс-аркушів діючих екскурсійних підприємств міста та приносить їх в роздрукованому вигляді на практичне заняття.

Етап 1. Вибір теми.

Для вибору теми майбутньої екскурсії студенти об'єднуються в робочі групи по 3-5 осіб та проводять аналіз екскурсійних пропозицій в Харківському регіоні. Для цього кожна група складає відповідну аналітичну таблицю в стовпчиках якої міститься інформація по тематиці екскурсій з розподілом на міські, в межах області та поза межами області, а в боковикі – назви діючих підприємств. В клітинках перетину заноситься інформація щодо назви екскурсії та її вартості на одну особу. Для досягнення об'єктивності результатів кожна група аналізує не менше ніж 15 підприємств. Складену таким чином таблицю аналізують за наступним планом: 1. Розподіл підприємств за кількістю екскурсійних пропозицій (наприклад, з малим достатнім та широким вибором). 2. Виявлення в кожній з тематичних груп найрозповсюдженіших та ексклюзивних пропозицій. 3. Аналіз цінових розбіжностей на екскурсійні послуги однакових груп.

Після оприлюднення доповідей студентів по огляду існуючої екскурсійної тематики студенти повинні обрати загальну для всієї групи тему майбутньої екскурсії та сформулювати її назву.

Етап 2. Визначення мети і задач екскурсії.

Студенти формулюють мету та задачі майбутньої екскурсії. Приклад формулювання: розширення кругозору екскурсантів, знайомство екскурсантів з історією і сучасністю міста, отримання додаткових знань з певної тематики, виховання патріотизму і любові до своєї Батьківщини, естетичне виховання та ін. Приклад формулювання задач екскурсії: отримання первинних практичних навичок в застосуванні методів екскурсії, зокрема показу, розповіді та особливих методичних прийомів; отримання первинних навичок застосування елементів екскурсійної техніки; отримання навичок підготовки та оформлення екскурсійної документації та ін.

*Практичне заняття та самостійна робота № 2 за темою 4.
«Технологія виконання 3 і 4 етапів екскурсії»*

До початку практичного заняття студенти самостійно виконують завдання щодо огляду одного з наявних прикладів краєзнавчої літератури та джерел додаткової інформації.

Етап 3. Відбір літератури і складання бібліографії.

На практичному занятті кожний студент прилюдно аналізує зміст одного з літературних джерел по краєзнавчій тематиці.

Етап 4. Визначення інших джерел екскурсійного матеріалу.

В якості додаткових джерел екскурсійної інформації студенти готують аналітичні доповіді про: інтерактивний або електронний ресурс, картографічне джерело, музейну експозицію по темі екскурсії.

*Практичне заняття та самостійна робота № 3 за темою 4.
«Технологія виконання 5–9 етапів екскурсії»*

Етап 5. Відбір і вивчення екскурсійних об'єктів

Використовуючи методику відбору екскурсійних об'єктів, розглянуту на лекціях, студенти відбирають екскурсійні об'єкти, характеризують їх за змістом, за функціональним призначенням, за ступенем збереженості і проводять багатовимірну оцінку екскурсійних об'єктів. Наприкінці в залежності від результатів оцінки студенти повинні відібрати 15–20 екскурсійних об'єктів на яких будуть ґрунтуватися підтеми екскурсії і викладатися додатковий матеріал, окреслюється основний зміст розповіді та назви підтем. Відбір об'єктів закінчується складанням картки об'єкту.

Самостійна робота студентів: на основі лекційного матеріалу щодо структури і вигляду картки об'єкту кожний студент складає картки для всіх об'єктів по підтемі, заповнюючи відповідну базу даних в електронному курсі та роздруковуючи готовий варіант. Перед заповнення картки рекомендовано ознайомитися та підготувати інформацію по таких пунктах:

- 1) найменування об'єкта (первісне й сучасне), а також назва, під якою об'єкт відомий серед місцевих мешканців;
- 2) місце розташування об'єкта, його адреса, особливості під'їзду і підхід до нього;
- 3) час виникнення об'єкта, відкриття, спорудження, історична подія, з якою пов'язана його поява (дата події);
- 4) характеристика об'єкта (автор, дата спорудження, стиль, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису, особливості тощо);
- 5) призначення, коротка історична довідка (зміни в зовнішньому або внутрішньому вигляді) та сучасне використання;
- 6) джерело відомостей про об'єкт;

- 7) в яких екскурсіях об'єкт використовується;
- 8) дата складання картки, прізвище й посада укладача;
- 9) додаткові відомості (у разі потреби);
- 10) фотографічні зображення об'єкта в його нинішньому й колишньому вигляді.

Етап 6. Складання маршруту екскурсії.

Студенти на основі лекційного матеріалу спочатку обирають один з варіантів складання маршруту – хронологічний, тематичний, тематико-хронологічний. Після, використовуючи картографічний матеріал та методичні вимоги до екскурсійних маршрутів розробляють 2 варіанти маршруту (основний і додатковий) екскурсії і складають їх схеми.

Самостійна робота студентів по 7 етапу підготовки екскурсії – «Об'їзд або обхід маршруту» полягає у натурному вивченні об'єктів, що увійшли до розробленої підтеми і має на меті уточнити необхідні дані для складання методичної розробки. Так, необхідно визначити місце і розстановку групи біля об'єкту, методичні прийоми показу і розповіді, необхідний час для розкриття підтеми, додаткові методичні рекомендації (наприклад щодо безпечних місць переходу вулиці, правил поведінки на об'єкті, можливих обмежень щодо показу і розповіді та ін.).

Самостійна робота студентів по 8 етапу «Підготовка контрольного тексту екскурсії» припускає заміну написання контрольного тексту, текстом індивідуальним (Етап 13), і передбачає написання студентом вступної частини, основного тексту та заключної частини своєї підтеми з пропонованим текстом логічного переходу до наступної підтеми.

Самостійна робота студентів по 9 етапу Комплектування «Портфелю екскурсовода» передбачає підготовку і оформлення належним чином експонатів по підтемі екскурсії (їх кількість і зміст рекомендовано обговорити з викладачем).

Вимоги до підготовки матеріалів «портфеля екскурсовода»:

- матеріали, які включаються в портфель по темі екскурсії не повинні бути одноманітними (не складатися виключно з фотографій);
- матеріали мають бути зручні для використання (цупкі й такі, що не швидко псуються, наприклад заламіновані);
- матеріали повинні бути достатніх розмірів (не занадто дрібними) для зручного й ефективного показу групі людей, останній з яких може знаходитися від екскурсовода на відстані 3–5 метрів;
- до кожного експоната, включеного в «портфель», прикладається картка з поясненнями або довідковим матеріалом. Іноді пояснення прикріплюється зі зворотного боку експоната. Така анотація є вихідним матеріалом для екскурсовода при показі експоната екскурсантам;
- усі матеріали портфеля екскурсовода нумеруються, складається їхній загальний перелік.

Тема 5 Методичні прийоми ведення екскурсії

Класифікація методичних прийомів

Методичний прийом показу. Показ його сутність, завдання, умови. Послідовність дій екскурсовода при показі об'єкта. Ступені показу. Види показу. Особливості показу. Показ як реалізація принципу наочності. Методичні прийоми показу: попереднього огляду, панорамного показу, відтворення, зорового монтажу, локалізації подій, абстрагування, зорового порівняння, зорової аналогії, інтеграції, переключення уваги, руху, прийом показу меморіальної дошки.

Методичний прийом розповіді. Основні вимоги до розповіді на екскурсії. Особливості розповіді на екскурсії. Методичні прийоми розповіді: посилення на очевидців, завдання, новизни матеріалу, літературного монтажу, співучасті, дискусійної ситуації, зіткнення протилежних версій, персоніфікацій, коментування, репортажу, цитування, відповідей – питань, екскурсійної довідки, опису, характеристики подій, пояснення, проблемної ситуації, відступу, індукції, дедукції. Сполучення розповіді і показу на екскурсії.

Особливі методичні прийоми на екскурсії. Прийом зустріч з учасникам подій, прийом дослідження, прийом демонстрації наочних посібників, методика їх використання.

Ключові слова та поняття теми

- Методичний прийом.
- Екскурсійний показ.
- Екскурсійна розповідь.
- Особливі методичні прийоми.

Контрольні питання

1. Як класифікуються екскурсійні методичні прийоми?
2. У чому полягає сутність та парадоксальність екскурсійного показу?
3. Назвіть умови для показу.
4. Перелічіть завдання показу.
5. Яке значення мають жести під час показу?
6. Які вказівки використовує екскурсовод під час показу?
7. Назвіть прийоми показу.
8. Які види показу використовуються в автобусних екскурсіях?
9. Розповідь на екскурсіях, її завдання та вимоги до неї.
10. Перелічіть особливості екскурсійної розповіді.
11. Назвіть методичні прийоми екскурсійної розповіді.
12. Перелічіть особливі екскурсійні методичні прийоми.

*Практичне заняття та самостійна робота № 1 за темою 5.
«Опанування методичних прийомів показу
(Етап 10. Визначення методичних прийомів проведення екскурсії)»*

Завдання 1. З наданого комплекту фотокарток об'єктів підібрати для кожного з них 2–3 прийоми показу. Обґрунтувати свій вибір і продемонструвати один з обраних прийомів.

Завдання 2. Підібрати прийоми показу для об'єктів, що пасують до власної підтеми екскурсії.

*Практичне заняття та самостійна робота № 2 по темі 5.
Опанування методичних прийомів розповіді
(Етап 10. Визначення методичних прийомів проведення екскурсії)»*

Студентам завчасно видається завдання для самостійної роботи по підготовці матеріалів по найвідомішим екскурсійним об'єктам міста.

Завдання 1. Для кожного з об'єктів підібрати 2–3 прийоми розповіді і використовуючи наявний фактичний матеріал написати індивідуальний текст та продемонструвати його.

Завдання 2. Підібрати прийоми розповіді для об'єктів, що відносяться до власних об'єктів підтеми екскурсії.

Завдання для самостійної роботи: з урахуванням обраних прийомів розповіді написати індивідуальний текст по підтемі. Визначити прийоми збереження уваги. Розробити рекомендації по використанню виразних засобів мовлення.

Тема 6 Техніка ведення екскурсії

Складові елементи техніки ведення екскурсій. Перевірка екскурсоводом необхідної документації. Знайомство з групою. Розміщення групи біля об'єктів. Вихід і повернення екскурсантів в автобус. Пересування екскурсантів. Місце екскурсовода. Дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому й розкриття окремих підтем. Техніка проведення розповіді при русі автобуса. Відповіді на питання екскурсантів. Паузи в екскурсії. Техніка використання «Портфеля екскурсовода». Дотримання елементів ритуалу.

Ключові слова та поняття теми

– Техніка ведення екскурсії.

Контрольні питання

1. Поясніть поняття «техніка ведення екскурсій».
2. Перелічіть та схарактеризуйте елементи екскурсійної техніки.

*Практичне заняття та самостійна робота за темою 6.
«Застосування елементів техніки ведення екскурсії (Етап 11)»*

На основі лекційного матеріалу та зроблених наробок щодо розкриття екскурсійної підтеми студенту необхідно сформулювати для конкретної підтеми рекомендації по техніці ведення екскурсії щодо таких її складових:

- Знайомство з групою;
- Місця зупинок і виходів до об'єктів;
- Розміщення групи біля об'єктів;
- Пересування між об'єктами, його швидкість;
- Демонстрація матеріалів «Портфелю екскурсовода»;
- Використання пауз;
- Дотримання часу відведеного на висвітлення підтем;
- Організація відповідей на запитання екскурсантів;
- Додержання елементів ритуалу під час екскурсії;
- Місце екскурсовода при пересуванні групи, під час показу та розповіді.

*Підсумкове практичне заняття та самостійна робота за темами № 4, 5, 6.
«Складання методичної розробки екскурсії (Етап 12)»*

На цьому практичному занятті студенти у вигляді методичної розробки повинні узагальнити усі зроблені наробки щодо технології розробки нової екскурсії у вигляді єдиного документа який має назву – Методична розробка екскурсії, яка по суті являє собою виконану контрольну роботу. Методична розробка екскурсії складається з таких складових як:

- Титульний аркуш;
- Текст екскурсії;
- Технологічна карта;
- Матеріали портфеля екскурсовода;
- Список використаних джерел.

Найважливішим завданням в цій роботі є заповнення – Технологічної карти екскурсії.

Технологічна карта екскурсії – технологічний документ, який визначає логічну послідовність огляду екскурсійних об'єктів на маршруті. Технологічна карта включає просторово-часові характеристики окремих етапів екскурсії та висвітлює творчі завдання екскурсовода на кожному з них.

Ефективність методичної розробки багато в чому залежить від правильного, точного та змістовного заповнення всіх граф технологічної карти екскурсії. Розмір технологічної карти – 6–12 сторінок тексту (обсяг документа залежить від кількості екскурсійних об'єктів, числа підтем, тривалості екскурсії за часом і довжиною маршруту). Технологічної карта екскурсії має форму таблиці, приклад якої показаний в таблиці 1.

Таблиця 1 – Технологічна карта екскурсії

Ділянки (етапи) маршруту екскурсії	Місця зупинок	Об'єкти показу	Тривалість огляду	Найменування підтем і перелік основних питань	Організаційні вказівки	Методичні вказівки

У графі 1 «Ділянки (етапи) маршруту екскурсії». Прописуються етапи переміщення екскурсійної групи від точки початку екскурсії (екскурсовод виконує вступну частину) до закінчення першої підтеми (вказуються найменування вулиць, площ, бульварів, проспектів, виробничих приміщень, музейних комплексів, монастирів тощо, по яких буде переміщатися екскурсійна група); далі по маршруту початок і закінчення другої підтеми і так далі.

У графі 2 «Місця зупинок» називаються ті точки маршруту, де передбачений вихід з автобуса; передбачається огляд об'єкта з вікон автобуса без виходу екскурсантів або передбачається зупинка на пішохідній екскурсії. Усі записи в цій графі потрібно робити максимально точно, вказуючи географічні місця розташування зупинок.

У графі 3 «Об'єкти показу» перераховують ті об'єкти, які показують групі на зупинці, у процесі переїзду або пересування групи до наступної зупинки.

У замиській екскурсії об'єктами показу можуть бути загалом місто, селище, а у разі їхнього розташування вдалині – видимі частини (висока будівля, вежа, дзвіниця тощо), будівлі підприємств, сільськогосподарські угіддя, пейзажі.

Графа 4 «Тривалість». Час, що називається в цій графі становить суму часу, що витрачається на показ об'єктів, розповідь екскурсовода й на пересування екскурсантів по маршруту до наступної зупинки. Тут також необхідно враховувати час, який витрачається на рух біля об'єктів, між об'єктами, час, відведений екскурсантам на самостійне вивчення об'єктів, купівлю сувенірів, санітарні потреби, прийом їжі, паузи тощо. Найточніше визначити час необхідно при здійсненні етапу 7 – об'їзд (обхід) маршруту.

Графа 5 «Найменування підтем і перелік основних питань» або «Основний зміст інформації». Вказується назва підтеми, що розкривається на певному відрізку маршруту, в певний відрізок часу, на перерахованих у графі 3 об'єктах. Формулюють основні питання, що викладаються при розкритті підтеми. Назва підтеми повинна відбивати сутність того розділу екскурсії, який розкривається на зазначених у графі 3 об'єктах, а основні питання повинні визначити послідовність і логічність викладення матеріалу підтеми. Ця графа не повинна передавати повністю зміст екскурсії – для цього існує текст.

Графа 6 «Організаційні вказівки». У цю графу включають усі питання, які входять у поняття «Техніка ведення екскурсії», і рекомендації, що були

розроблені на 11 етапі підготовки екскурсії, а також щодо забезпечення безпеки екскурсантів, правил їхньої поведінки на об'єктах, дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Головна вимога – зробити так, щоб формулювання з техніки ведення екскурсії були якомога конкретними, чіткими, однозначними і зрозумілими. Наприклад, «Місце зупинки й очікування автобуса на парковці напроти пам'ятника N», «Екскурсійну групу вивести з автобуса і провести по правій бічній алеї скверу до місця розташування фонтану».

Графа 7 «Методичні вказівки» – найважливіша графа технологічної карти екскурсії. У ній формулюють основні вимоги до використання методичних прийомів, вказується, які власне прийоми та як їх варто використовувати по відношенню до певних об'єктів і відповідних ним питань. У цій графі також викладається зміст логічного переходу до наступної підтеми, даються рекомендації з показу матеріалів «Портфеля екскурсовода», а також вказівки такого характеру: «Підготувати групу до подальшого самостійного сприйняття об'єктів», «Чітко орієнтувати групу на...», «Налаштувати групу на сприйняття...», «Надати поради групу щодо подальшого знайомства з об'єктом».

Змістовий модуль 3 Практика надання екскурсійних послуг

Тема 7 Професійна майстерність екскурсовода

Складові професійної майстерності екскурсовода

Професія екскурсовод. Особистість екскурсовода. Складові професійної майстерності екскурсовода. Вимоги до екскурсовода.

Знання, вміння екскурсовода. Права та обов'язки екскурсовода. Майстерність екскурсовода. Мова та жести екскурсовода.

Методика підготовки екскурсовода до нової екскурсії. Етапи підготовки екскурсовода до нової екскурсії. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Ключові слова та поняття теми

- Професійна майстерність екскурсовода.
- Туристичний гід.
- Керівник туристської групи.
- Туристський супроводжувач.

Контрольні питання

1. Визначте, що таке «Професійна майстерність екскурсовода»?
2. Назвіть основні складові професійної майстерності екскурсовода.
3. Які знання повинен мати екскурсовод?
4. Які навички потрібні екскурсоводові для здійснення професійної діяльності?
5. Назвіть шляхи підвищення професійної майстерності.
6. Опишіть послідовність підготовки екскурсовода до нової екскурсії.

Практичні заняття та самостійна робота за темою 7

Мета – надбання практичних навичок з ведення екскурсії.

Завдання:

– Сформулювати та усвідомити вимоги до професійних здібностей і особистості екскурсовода;

– Провести пробну екскурсію по підготовленій підтемі.

В результаті студенти самостійно зможуть спробувати себе на посаді екскурсовода та реалізують знання отримані на лекціях та під час виконання практичних робіт в реальних умовах ведення пробної екскурсії.

Практичне заняття та самостійна робота № 1 за темою 7

«Основи професійної майстерності екскурсовода»

Завдання 1. Написати есе на тему «Професія екскурсовод, як я її себе уявляю», де розкрити положення щодо: основних вимог до екскурсовода як до особистості; основних професійних якостей, знань та вмій екскурсовода; труднощів, пов'язаних з професією екскурсовод; себе на посаді екскурсовода.

Завдання 2. В ході колективного обговорення результатів роботи, зачитування уривків есе скласти «профіль ідеального екскурсовода».

Практичне заняття та самостійна робота № 2 за темою 7

«Технологія 14 і 15 етапів екскурсії»

Завдання 1. На основі виконаних практичних робіт та самостійних завдань по темам 4–7 підготуватися до проведення пробної екскурсії по заданій підтемі (Підготувати всі необхідні документи і матеріали для проведення екскурсії, зокрема «Портфель екскурсовода», вивчити індивідуальний текст);

Завдання 2. Використовуючи методичні прийоми і елементи екскурсійної техніки провести пробну екскурсію по підтемі.

Тема 8 Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування

Сутність диференційованого підходу. Диференційований підхід до організації, змісту та методів проведення екскурсій в залежності від контингенту екскурсантів.

Особливості проведення різних видів екскурсій.

Ключові слова та поняття теми

- Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування;
- Аудиторія екскурсійна.
- Міська оглядова екскурсія.
- Історична екскурсія.

- Військово-історична екскурсія.
- Архітектурно-містобудівна екскурсія.
- Літературна екскурсія.
- Мистецтвознавча екскурсія.
- Природознавча екскурсія.
- Виробнича екскурсія.
- Музейна екскурсія.
- Краєзнавча екскурсія.
- Заміська екскурсія.
- Релігійна екскурсія.

Контрольні питання

1. Поясніть поняття «диференційований підхід до екскурсійного обслуговування».
2. Які критерії використовуються при розподілі екскурсантів за групами обслуговування?
3. Визначте чинники які поєднують і які роз'єднують екскурсійну аудиторію на екскурсії.
4. Назвіть типи екскурсантів залежно від їхнього ставлення, інтересу до екскурсії.
5. На які складові екскурсійної організації та техніки впливають вікові професійні та інші характеристики екскурсантів?
6. Порівняйте вимоги та особливості проведення міських та позаміських екскурсій.
7. Сформулюйте особливості проведення різних тематичних екскурсій.
8. У чому полягають відмінності музейної екскурсії від інших?

Практичне заняття № 1 за темою 8. «Відвідання музейної екскурсії»

Самостійна робота по даній темі полягає у тому що студент заповнює в електронному курсі базу даних по одній з музейних установ міста та пропонує для відвідування одну з екскурсій з наявного переліку. Рішення щодо відвідання екскурсії групою приймається колегіально.

Під керівництвом викладача студенти відвідують музейну екскурсію.

Практичне заняття № 2 за темою 8 «Порівняльна характеристика музейної та звичайної екскурсії»

Завдання. Скласти порівняльну характеристику музейної та звичайної екскурсій за наступними ознаками:

1. Екскурсійні об'єкти.
2. Обсяг текстової частини

3. Методичні прийоми показу.
4. Методичні прийоми розповіді.
5. Техніка ведення екскурсії.
6. Тривалість.

5 ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Під час вивчення дисципліни «Організація екскурсійних послуг» студенти виконують індивідуальне навчально-дослідне завдання ІНДЗ у вигляді контрольної роботи яка полягає у складанні розробки однієї з підтем навчальної екскурсії.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (далі ІНДЗ) необхідно для систематизації, закріплення теоретичних знань і набуття практичних навичок по дисципліні «Організація екскурсійних послуг». Так само ІНДЗ дозволяє опанувати студентам необхідними навичками при рішенні конкретних практичних завдань по створенню нової екскурсії, розвитку навичок самостійної роботи й оволодінням методикою підготовки і ведення екскурсії.

Цілями виконання ІНДЗ є: закріплення, поглиблення й узагальнення знань, отриманих студентами на теоретичних і практичних заняттях, а також надбання навичок при проектуванні і здійсненні екскурсійного обслуговування за окремими етапами надання послуги, використовуючи існуючі технології.

При виконанні ІНДЗ студент повинен продемонструвати вміння в сфері науково-дослідної діяльності, уміння аналізу і синтезу інформаційних матеріалів по темі екскурсії, творчий підхід у представленні підтеми екскурсії.

ІНДЗ виконується студентами самостійно (або в творчих групах по 2–3 студенти в залежності від обраної підтеми та кількості основних об'єктів показу) протягом вивчення дисципліни з обов'язковим консультуванням з викладачем відповідно до графіка навчального процесу та оприлюдненні результатів під час проведення пробної екскурсії

В результаті виконання індивідуального завдання студент повинен:

1. Підготувати і належним чином оформити повний пакет необхідних документів і матеріалів по одній з підтем екскурсії.
2. Захисти одну з підтем екскурсії на практичному занятті – проведення пробної екскурсії.

Обсяг у годинах – 18 годин (включених до самостійної роботи).

ІНДЗ оформлюється у вигляді Контрольної роботи на тему «Методична розробка екскурсії на тему: «_____», підтема «_____»

Контрольна робота повинна містити такі структурні елементи

1. Титульний аркуш (див. зразок у Додатку А).

2. ЗМІСТ.

3. Технологічна карта екскурсії (таблиця з 7 стовпчиків, зразок на стор. 18).

4. Індивідуальний текст екскурсій на тему: «_____», підтема «_____». Текст обов'язково повинен містити такі структурні частини: Вступ; Основна частина; Висновки по підтемі, текст логічного переходу до наступної підтеми. Всі частини тексту необхідно виділяти відповідними заголовками та починати друкувати з нового аркушу.

5. Картки об'єктів. Кількість визначається індивідуально у відповідності до теми, проте не менш ніж 1 екземпляр (зразок оформлення картки об'єкту дивись в електронному курсі у вигляді бази даних).

6. Матеріали «Портфеля екскурсовода». Не мають регламентованої кількості, краще їх зміст обговорити з викладачем на відповідному практичному занятті. Проте до їх оформлення потрібно дотримуватися викладених на стор. 16 вимог.

7. Список використаних джерел інформації.

Обов'язкові:

- нумерація сторінок (верхній правий кут, враховуючи титульний аркуш;
- зміст з вказівкою сторінок;
- назви підрозділів виділяти жирним шрифтом, усі великі літери.

Мова написання – українська.

Комп'ютерний набір: шрифт 14, інтервал 1,5

Роботу необхідно зброшурувати (папка-швидкозшивач).

Загальний обсяг роботи становить – 15–20 сторінок, з них: текст вступу – 1 стор., текст основної частини – 5–7 стор., висновків – 1 стор., технологічна карта (таблиця) – 2–4 стор., матеріали «Портфеля екскурсовода» (достатньо однієї одиниці), картки об'єктів складаються на кожний основний об'єкт підтеми, кількість інформаційних джерел не лімітується.

Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання

ІНДЗ оцінюється за такими параметрами:

– оформлення методичної розробки підтеми екскурсії, в тому числі карток об'єктів, технологічної карти, матеріалів «портфеля екскурсовода»;

– індивідуальний текст (при оцінюванні враховуються такі вимоги до індивідуального тексту як: стислість, чіткість формулювань, необхідна кількість фактичного матеріалу, наявність інформації з теми, повне розкриття теми, літературна мова, доступність, емоційність);

– технологічна карта (заповнення всіх колонок, виділення питань в підтемі, грамотно прописані і підібрані методичні прийоми, наявність логічного переходу);

– поведіння студента під час проведення пробної екскурсії (оцінка дотримання вимог екскурсійної техніки, користування методичними прийомами, мова екскурсовода, контакт з групою).

Рекомендований перелік підтем екскурсії (тем для підготовки контрольної роботи) для студентів заочної форми навчання на тему: «Харків: сторінки історії та сучасність».

Підтеми:

1. Університетська гірка – Історичний центр міста.
2. Харків православний.
3. Харків торговий.
4. Архітектурні пам'ятники центру міста.
5. Пам'ятник Великому Кобзарю.
6. Сад Шевченко – улюблене місце відпочинку харків'ян.
7. Харків дітям.
8. Харків в роки війни (Меморіальний комплекс Слави).
9. Харків науковий.
10. Харків студентський.
11. Майдан Свободи – головний форум міста.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. ДСТУ EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT) Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів. Наказ від 11 серпня 2016 року № 236 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування нормативних документів. – України». / № – Вперше. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://cct.com.ua/2016/11.08.2016_236.htm
2. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: учебник / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2007. – 216 с.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» № 1282-IV від 18.11.2003 р. / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000. – № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com>
4. Король О. Д. Організація екскурсійного обслуговування в туризмі: навч. посіб. / О. Д. Король. – Сучава, Сучавський університет, 2015. – 110 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.geotour.chnu.edu.ua/index.php?page=/ua/07navchproc>
5. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покоłodна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
6. Савина Н. В. Экскурсоведение: учеб. пособие / Н. В. Савина, З. М. Горбылева. – Минск : БГЭУ, 2004. – 335 с.
7. Хуусконен Н. М. Практика экскурсионной деятельности / Н. М. Хуусконен, Т. М. Глушанок. – М. : Герда, 2008. – 208 с.
8. Чагайда І. М. Екскурсознавство: навч. посібник / І. М. Чагайда, С. В. Грибакова. – Київ : Кондор, 2004. – 204 с.
9. European federation of tourist guide associations [Electronic resource]. – Regime of access : <http://www.feg-touristguides.com/>
10. European standard EN13809:2003 Tourism services – Travel agencies and tour operators terminology [Electronic resource] / – Regime of access : <http://www.wftga.org/sites/default/files/imceuploads/documents/DEFINITIONS%20OF%20TOURIST%20GUIDE-TOUR%20MANAGER-TOUR%20ESCORT-FINAL.pdf>

Додаткова

1. Абрамов В. В. Проблеми удосконалення системи підготовки і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристської галузі України / В. В. Абрамов, М. М. Покогодна / Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник. Серия : Экономические науки. – Київ : «Техніка», 2007. – Вып. 75. С. 203–211.
2. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Я. Короткова, О. Ю. Малиновська. – Київ : Альтерпрес, 2007. – 462 с.
3. ГОСТ 28681.1 – 95 Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг.
4. ГОСТ 28681.2 – 95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристические услуги. Общие требования».
5. ГОСТ 28681.3 – 95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов».
6. Дашевська І. М. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності / І. М. Дашевська, О. І. Томкович // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2012. – № 4 (239). – Ч. 2. – С. 129–134.
7. Емельянов Б. В. Организация экскурсионной работы : методика, опыт / Б. В. Емельянов, В. В. Дворниченко. – М. : Профиздат, 1984. – 163 с.
8. Емельянов Б. В. Профессиональное мастерство экскурсовода : учеб. пособие / Б. В. Емельянов. – М. : ЦРИБ «Турист», 1986. – 121 с.
9. Енциклопедичний словник-довідник туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух; [за заг. ред. В. К. Федорченко]. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. – 372 с.
10. Жарков А. Д. Экскурсия как педагогический процесс : метод. рекомендации / А. Д. Жарков. – М. : ЦРИБ «Турист», 1995. – 40 с.
11. Зінченко В. А. Екскурсологія як туризмологічна наука / В. А. Зінченко // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. – Серія : філософські науки. – Київ, 2010. – Вип. 8. – С. 211–223.
12. Илюхин М. М. Музейные экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ «Турист», 1991 – 80 с.
13. Илюхин М. М. Особенности и средства показа в экскурсии : метод. рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ «Турист», 1990. – 80 с.
14. Илюхин М. М. Рассказ на экскурсии: метод. рекомендации / М. М. Илюхин. – М. : ЦРИБ «Турист», 1991. – 48 с.

15. Маврина Н. С. Процесс формирования экскурсионной услуги [Электронный ресурс] / Н. С. Маврина // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 161. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/161/knp161_123-126.pdf.
16. Менеджмент туризма : Туризм как объект управления: учебник / Под. ред. В. А. Квартальнова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 302 с.
17. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій. Уклад. О. О. Каролоп. – Київ : Видавничий центр КНТЕУ. – 2002. – 45 с.
18. Омельченко Б. Ф. Дифференцированный подход к обслуживанию различных групп туристов и экскурсантов : конспект лекцій / Б. Ф. Омельченко. – М. : ИПК, 1997. – 120 с.
19. Омельченко Б. Ф. Экскурсионное общение: познание, воспитание, отдых / Б. Ф. Омельченко. – М. : Наука, 1991. – 380 с.
20. Покоłodна М. М. Визначення екскурсійного потенціалу міста та шляхів активізації його використання / М. М. Покоłodна, В. С. Гришанова // Комунальне господарство міст. – 2012. – № 102. – С. 475–479.
21. Покоłodна М. М. Опорний конспект лекцій з дисциплін «Екскурсознавство», «Організація екскурсійних послуг» (для студентів спеціальності 7.050201 – «Менеджмент готельного курортного і туристського сервісу» і 6.050400 – «Туризм») / уклад. : М. М. Покоłodна. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 80 с. – [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua>
22. Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу, від 20 жовтня 2004 р., № 1344/9943.
23. Развитие туризма начинается с гйда [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://glavcom.ua/specprojects/press_center/jakshcho-ukrajina-ne-navedelad-v-turistichnij-galuzi-to-na-jevrobachenni-bude-soromno-eksperti-386316.html
24. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів / [за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. – Харків : ВД «Школа», 2009. – 832 с.
25. Тельчаров А. Д. Основы музейного дела. Введение в специальность : курс лекций / А. Д. Тельчаров. – М. : Омега-Л, 2005. – 184 с.
26. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. – Київ : Кондор, 2004. – 166 с.

Красназнавча

1. Астахова О. В. Ми – харків'яни, нам є чим пишатися!. – Харків : «Торсінг», 2003. – 176 с.
2. Бородулин В. Г. Харьковщина туристская / В. Г. Бородулин, А. И. Лурье, Н. Н. Саппа. – Харків : Прапор, 1988. – 243 с.
3. Годы и тропы : К пятидесятилетию харьковского спортивного туризма. – Харьков : Кн. Рекламное агентство «Ра», 2000. – 332 с.
4. Дикань А. П. Герои Харьковщины / А. П. Дикань. – Харьков : «Харьков», 1997. – 351 с.
5. Історія рідного краю (Харківщинознавство). I частина : навч. посібник / [Б. П. Зайцев, В. В. Скірта, В. В. Воропаєва, О. С. Марченко, І. М. Скірта.]. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2001. – 88 с.
6. Історія рідного краю (Харківщинознавство). II частина : навч. посібник / [Б. П. Зайцев, В. В. Скірта, В. В. Воропаєва, О. С. Марченко, І. М. Скірта.]. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2002. – 180 с.
7. История городов и сел Украинской ССР. Харьковская область / [Н. А. Сероштан, А. И. Бурик, Н. А. Воеводин и др.]. – Київ : УСЭ, 1976.
8. Історія міста Харкова : навч. посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів / Упоряд. О. Є. Кононенко. – Харків : Торнадо, 2001. – 182 с.
9. Кеворкян К. Е. 100 знаменитых харьковчан / К. Е. Кеворкян. – Харків : Фактор, 2004. – 386 с.
10. Кибкало В. А. Краснокутский дендропарк : путеводитель. Изд. 2-е, с изм. / К. Е. Кеворкян. – Харків : Прапор, 1982. – 63 с.
11. Кононенко О. Є. Харківщинознавство : навч. посібник для учнів загальноосвітніх навчальних закладів / О. Є. Кононенко, Л. С. Шульженко. – Харків : «Гімназія», 2002. – 304 с.
12. Кушнар'ов Є. П. 100 кроків Харківською землею / Є. П. Кушнар'ов. – Харків : Фолио, 2004. – 351 с.
13. Лейбфрейд А. Ю. Харьков. Крепости столицы : заметки о старом городе / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2001. – 335 с.
14. Лукомский Г. К. Старинные усадьбы Харьковской губернии / Г. К. Лукомский. – Харьков : Райдер, 2001. – 240 с.
15. Лурье А. И. Бесценный дар природы. Вода в жизни харьковчан / А. И. Лурье. – Харьков : 2001. – 232 с.
16. Орленко И. А. Туристу о Харькове = Kharkov. A tourists guide-book : путеводитель / И. А. Орленко. – Харьков : Прапор, 1986. – 167 с.
17. Памятники истории и культуры Харьковской области : Библиографический указатель / Харьк. гос. науч. б-ка им. В. Г. Короленко; Составители В. Г. Аветчина и др. – Харьков : Б.И., 1985. – 160 с.
18. Регіональна комплексна програма соціально-економічного розвитку Харківської області до 2010 року. Харків, 1999. – 115 с.

19. Саппа Н. Н. Харьковщина заповідна : путеводитель / Н. Н. Саппа. – Харьков : Прапор, 1987. – 118 с.
20. Фізична географія Харківської області : навч. посібник / О. О. Жемеров, Н. І. Мачача, І. Ю. Лекарева, В. Г. Космачов; За ред. О. О. Жемерова. – Харків : ХДУ, 1993. – 96 с.
21. Харьков вчера, сегодня, завтра / Ю. М. Шкодовский, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 2002. – 206 с.
22. Харьков и Харьковская область. Атлас г. Харьков. АО «Региональный центр содействия бизнесу», ХГТУРЭ, «Укргеодезкартография», ГП «Востогоинформ», 2001. – 174 с.
23. Харьковская область : природа, население, хозяйство. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. П. Голиков, А. Л. Сидоренко и др.; Под. ред. А. П. Голикова, А. Л. Сидоренко. – Харьков : «Бизнес-Информ», 1997. – 288 с.
24. Харьков : книга для туристов / Г. К. Андреева, А. П. Голиков, Е. А. Гринев и др. – Харьков : Прапор, 1984. – 259 с.
25. Цыпин С. Я. Харьков в байках и анекдотах / С. Я. Цыпин. – Харьков : Фолио, 2001. – 319 с.

Інтерактивні джерела

1. <http://www.tic.kh.ua/index.php/o-nas> Харківський обласний туристсько-інформаційний центр.
2. <http://excurskharkov.narod.ru/index.htm> – Харків екскурсійний.
3. <http://www.kharkov.ua/index.phtml> – електронний путівник Харкова.
4. <http://www.doroga.ua/Pages/POIs.aspx?RegionID=1077> – Електронний путівник по Україні : Харківська область.
5. <http://www.ukrmandry.com.ua/index.php?id=24> – інформаційний сайт «Мандруємо Україною».
6. <http://www.eparchia.kharkov.ua/> – сайт Харківської єпархії.
7. <http://memorial.kharkov.ua/main> – Книга Пам'яті Харківської області.
8. <http://www.stejka.com/ukr/xarkovskaja/xarkov/> – Туристичний портал України.
9. <http://www.explore.in.ua/dostoprimechatelnosti-ukrainy/dostoprimechatelnosti-kharkovskoj-oblasti> - туристський сайт Всіх визначних пам'яток України.
10. <http://gorod.kharkov.ua/secart6025.html#n10> – інформаційний портал Харкова.
11. <http://kharkov.nezabarom.ua/Dostoprimechatelnosti/> – портал про відпочинок та розваги Харкова.
12. <http://streets-kharkiv.info/> – сайт електронного історико-інформаційного довідника «Вулиці та площі Харкова».
13. <http://police.kharkov.ua/u/museum.htm> – сайт історико-меморіального комплексу та музею МВС.
14. <http://tourist.kharkov.ua/oblast/> – Харківських туристський портал.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

Кафедра туризму і готельного господарства

**КОНТРОЛЬНА РОБОТА
З ДИСЦИПЛІНИ
«ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

НА ТЕМУ: «_____»

ПО ПІДТЕМІ: «_____»

Виконав (ла) студент (ка) ____ курсу ____ групи

_____
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Перевірив канд. геогр. наук, доцент
кафедри туризму і готельного господарства
Покоłodна Марія Миколаївна

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017**

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ
(ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»**

*(для студентів денної та заочної форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Туризм»)*

Укладач **ПОКОЛОДНА** Марія Миколаївна

Відповідальний за випуск *І. М. Писаревський*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарової*

План 2017, 460М

Підп. до друку 04. 09.2017 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,5
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017 р.